

A kőavatásra több mint 300 „galgás” sereglett össze. A vezetők úgy érezték, most vannak a csúcson, most kellene abbahagyni – de amikor ez a terv kiszivárgott, a „nép” egyhangúlag ellenezte.

Mint ahogyan igaz az ókori bölcsesség, hogy nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba, úgy vonatkozhat ez a nevelőmunkára is: ugyanazon témáról sem lehet ugyanolyan tanórát tartani, s ugyanúgy: minden tábor más! Csak a Galga csörgedezik csendesen ugyanabban a mederben, és „csak” egy-egy évvel lesznek idősebbek az „interjúalanyok”, de mégis mennyi újat tartogat minden résztvevő számára egy-egy expedíció! A kezdőkről nem is szólva! A régi galgás gyerekek zöme ifiként jön vissza (vannak, akik már házaspárként), így saját vezetői utánpótlásuk folyamatosan megvalósul. Úgy tűnik csak a vezetők nem változtak: másfél évtizede fogyhatatlan energiával szervezik, vezetik a táborokat, és ugyanolyan fűgék, mosolygósak, mint az első képeken, filmkockákon.

A társadalmi segítséget mutatja a támogatók széles köre: szülők, társadalmi szervek, gazdasági egységek, Galga AFESZ, helyi tanács, munkásörtség, rendőrkapitányság, a felkeresett községek úttörőcsapatai, iskolák pedagógusai és ki győzné csak felsorolni azok nevét, akik különféle módon „szponzorálják” az expedíciót (csak így kerülhet a 10 napos táborozás 450 Ft-ba), és így sajátjukéknak is vallják azt. A szervezők, vezetők tisztában vannak ennek a ténynek az erkölcsi értékével, hiszen jól tudják, hogy „pénzközpontú világunkban egyre nehezebb a hazáért végzett önkéntes és térítésmentes munkára mozgósítani”. Ezért lehet teljesen egyetérteni Szarvas Lászlóval abban is, hogy a Galga-expedíció a hazaszeretet alapiskolája – gyerekeknek, felnőttek egyaránt!

Ezt a nagyfokú azonosulást jelezte az idei táborzáró ünnepély is, ahol a gyerekek beszámoltak az eltelt napok tábori programjáról. Ebben a jubileumi táborban is sor került a táborhely – Verseg község – alapos megismerésére, amiben kiemelkedő szerepet játszott Martonné Homok Erzsébet népi író, a versegi falumúzeum alapítója, vezetője, az „expedíciósook édesanyja”. Az idei kerékpáros csillagtúrák során Kálló, Erdőtarcsa, Kartal, Aszód, Szirák nevezetességeivel ismerkedtek a gyerekek. Busszal pedig Hollókőre, Szécsénybe, Balassagyarmatra látogattak el.

Az évforduló alkalmából levetítették a korábbi expedíciókról készített kisfilmeket is, ahol a nézők egy része örömmel ismert korábbi önmagára. A nézők között a megyei úttörőelnök és munkatársai mellett ott voltak a turai vezetők is: az országgyűlési képviselő, a tanácselnök, a párttitkár, a HNF vezetője, az iskolák vezetői, a társszervek képviselői, akik a gyerekekkel együtt lelkesen fújták az ismert népdalokat, meg az expedíció csatalkáltásait: *Galga vidék, Galga táj, / Csupa szépség, csupa báj. / Itt a hazánk, itt születtünk, / Ide vágynak vissza szívünk! / Hurrá!*

Dr. Tóth József

Honismereti munka Nagyecseden

A nyíregyházi és a nagyecsedei honismereti bizottság együttműködése

Szabolcs-Szatmár megye *nagyon fiatal*, csupán 38 éves közigazgatási képződmény. Ezért érthető, hogy a Nyírségbe érkező idegenek, vendégek főleg a *tirpákok*, vagyis az 1753-ban letelepített evangélikus szlovákok leszármazottai után érdeklődnek, míg a szatmári táj látogatói az egykor híres és bevezethetetlen *ecsedí várat* szeretnék megtekinteni. Pedig Nagyecsed hajdani városnak a történelem folyamán két vára is volt.

Első a *földvár* (vagy Sárvár, Tas vezér vára, az eredeti Szatmár vármegye első székhelye), a belső gyeppusor egyik erőssége. A mai Nagyecsedtől 3 km-re délre feküdt, s a XI–XV. században, de főleg a honfoglalástól a tatárjárásig volt nagy jelentősége. Benne 3 templom romjainak alapjait és 500 sirt tárt fel 1977-ig dr. Magyar Kálmán; a földvár többi része még feltáratlan!

Második a *kővár* (az ún. ecsedi Báthory vár, a Hűség vára) a mai református nagytemplom szomszédságában állott 1334–1711 között; ugyancsak a víz, a láp ölelésében.

A Hazafias Népfront nyíregyházi és nagyecsedei Honismereti Bizottsága 1986. március 27-én az ecsedi vár régészeti feltárására 25 tagú előkészítő társadalmi bizottságot hozott létre. A megvalósuló *együttműködés* lényege a következő:

El akartuk érni, hogy

– az ecsedi *Sárvár* eddigi régészeti feltárásai *el ne enyészzenek*, sőt folytatódjanak,

– hogy végre a *kővár* régészeti megkutatása is elkezdődjék,
– hogy bemutatásra kerülhessen a *láp*, az ecsedi *népdal* és *tánc*, a sok *Rákóczi*-emlék, a 125 éves református nagytemplom, *Kodály* 1928. évi nagyecsedii gyűjtése, az ugyancsak 60 éves ipari műemlék *villanytelep*, a fejlett *Kertbarát mozgalom* stb. számos eredménye is. Örömmel adhatok számot arról, hogy céljaink maradéktalanul megvalósultak, sőt – a nagyközség vezetőinek *elgondolása révén* – az elhagyott váriskolában a *Helytörténeti Gyűjtemény* létrehozása mindezeket túlterjesztette, bekoronázta.

A következőkben *felsorolok* néhány kevésbé ismert adatot Ecsed, illetve a Báthoryak múltjából. Ezen részadatok összerakása bizonyítja, hogy az *ecsedii várudvar* a XV–XVI. században a keleti országrész *szellemi, művészeti és irodalmi központja* volt. A tények részletes vizsgálatá, az összefüggések sokrétű feltárása *további programot*, folyamatos együttműködést jelenthet a két Honismereti Bizottság számára, és minden szakértő, vagy amatőr érdeklődő bekapcsolódását is lehetővé teszi.

1. Az ecsedi kővárnak számos faragott *címerkőve* ismeretes. Ezek közül a legnagyobb jelentőségű az 1484 évszámot viselő, olasz mester által, süttöi vörösmárványból faragott címerkő: Báthory István vajda címerkőve, amely már akkor büszkélkedett az ecsedi vár valamelyik kapuja felett, amikor a nyírbátori Szűz Mária és Szent György vértanú tiszteletére emelendő templom építkezése meg sem kezdődött. Koroknay Gyula művészettörténész szerint ez a remek kőfaragás azt is bizonyítja, hogy a magyar, illetve az ecsedi reneszánsz időben megelőzött számos nagy nyugati nemzetet. Jelenünk fintora, hogy ez a kő az irodalomban „*mátészalkai címer*” néven ismeretes és a nyírbátori Báthory István Múzeumban látható. Pedig *mátészalkai vonatkozása* pusztán annyi volt, hogy ott egy középiskolai tanár vaskályhájának alátétköveként használta 1959-ig.

2. A következő adat már *irodalmi vonatkozású*, a Báthoryak nyírbátori temetkezési helyén egy *sírfelirat* őrizte meg. V. Báthory István 1555–1605 latin sírfelirata magyar fordításban egyebek között így hangzik: „a nagy tekintetű és nagyságos Báthory István gróf úr, Somogy, Szatmár és Szabolcs megyék örökös ispánja... a *Múzsák legerősebb mecénása*” volt. Tudjuk azt is, hogy az *országbíró* túl saját irodalmi tevékenységén, támogatta a vizsolyi Biblia kinyomtatását és kapcsolatban volt *Rimay János*sal.

3. *Rimay János* költő és államférfi 1573–1631 között élt, 14 éves korában, azaz 1587-ben Báthory István országbíró *apródja* volt az ecsedi várban; 1593 tájékán az országbíró *szolgálatába* lépett, amely kapcsolat fennállott Rimay Jánosnak Bocskai fejedelem kancelláriájában való működése idején is; és végül Rimay részt vett Bátorban az országbíró *temetésén* is.

4. De nemcsak Rimay fordult meg ismétlenül ezen az akkor is távoli tájon, hanem költő barátja, *Balassa Bálint* (1551–1591) is, aki felesége: Várday Mihály királyi főpohárnok árva özvegye, Dobó Krisztina révén a Báthory rokonsághoz tartozott.

5. Végül orvostörténeti kutatásaim alapján szabad legyen szólnom a *botanika* itteni magas színvonaláról, illetve az első magyar füveskönyv, a *Herbárium* (1578, Kolozsvár, posthumus) szerzőjének, *Mélius Juhász Péter* (1531–1572) református prédikátornak, a későbbi nagy püspököknek a Báthory családhoz fűződő jelentős kapcsolatáról. A prédikátor itt, a szatmári Erdődön talált menedéket a jezsuiták kíméletlen üldözése elől 1556 tavaszán és 1557–1558-ban *ecsedii Báthory Györgyné*, szül. somlyói Báthory Anna udvarában. Tudjuk, hogy a főúri asszonynak Erdődön *botanikus kertje* is volt, s epilepsia elleni patikaszerével Mélius betegségét is gyógyította.

Az ecsedi vár 1621. évi összeírása *öt* nagy *kertet* említett, amelyek száma Báthory Zsófia alatt *nyolcra* emelkedett. Úgy gondolom, hogy ezek a régi adatok az itteni *Kertbarát mozgalom* nagybecsű és megőrzésre méltó előzményei.

A régmúlt adatai után egy 90 évvel és egy 50 évvel ezelőtt íródott fontos helytörténeti könyvre utalok, amelyek rendkívül sok segítséget nyújtottak a nyíregyházi és nagyecsedii helytörténészek munkájához. A Károlyi család történetirója, *Éble Gábor* 1898-ban jelentette meg *Az ecsedi uradalom és Nyíregyháza* című gazdaságtörténeti tanulmányát, amelynek levéltári adatai pontoságukkal mindig biztos támpontot jelentettek nekünk. Régen Nyíregyháza jelentéktelen kis települése volt az ecsedi uradalomnak, s a mostanra megváltozott szerepkörben a dinamikus fejlődő nagyváros, Nyíregyháza szívesen segíti a rászoruló Nagyecsedet. Végezetül nem lennénk igazi népfrontosok, ha kegyelettel nem emlékeznénk meg egy magányosan munkálkodó nagyecsedii helytörténész, *Berey József* (1859. ápr. 2., Szatmárnémeti – 1940. május 7, Újpest) nagytiszteletű úr 1937-ben Mátészalkán kinyomtatott könyvéről. Címe a következő: „*Nagyecsed nagyközség hajdan oppidum, a nagyecsedii református egyház, az ecsedi vár és az ecsedi láp története 1930-ig.*”¹ *Munkabizottságunk nemcsak ezt, hanem a kéziratban maradt 2. kötetét is kútfőként használta.* Igazán alkalomhoz illő, hogy a nagyecsedii Berey József Helytörténeti Gyűjtemény 1988. szept. 23-ig megnyitására a névadó ezen művét a Nagyközségi Tanács facsimile kiadásban megjelentette.

Közös munkánkban mindig szem előtt tartottuk azt az *intelmet*, amelyet Báthory András az ecsedi vár 1492. évi megerősítésekor helyeztet el a vár homlokzatán. E *várfelirat* latin szövege magyar fordításban egyebek között így hangzott: „...kéri a maga maradékát, hogy a *Bátor névről* el ne feledkezzenek, egyetértők legyenek, mert egységessé által kis dolgok nagyra nőnek, az egyenletlenség által elenyésznek. *Aztán*: hogy a keresetet el ne vesztegessék, mert *nem kisebb* erkölcs a keresetet megtartani, mint azt összegyűjteni. *Utoljára*: szenvedjétek és *övjátok magatokat*, mert eltávolzni a gonosztól és jót cselekedni, boldogsága az embernek.”

Dr. Fazekas Árpád

¹Részleteket közölt belőle a Honismeret 1988. 4. száma. (Szerk.)